

24.02.2023 – 8-Б

Історія України

Вч. Рзаєва Н.О.

Тема: Розкол Гетьманщини.

Мета: з'ясувати причини громадянської війни, що спалахнула в Україні і призвели до її розколу на Правобережну і Лівобережну Гетьманщину; дати оцінку Андрусівському перемир'ю; формувати вміння аналізувати, узагальнювати та критично оцінювати історичні процеси; виховувати в учнів почуття патріотизму та громадянської свідомості.

Актуалізація опорних знань

- Назвіть основні здобутки і прорахунки І. Виговського
- Які наслідки мав Гадяцький договір?
- Порівняйте умови Березневих статей та Гадяцького договору

Вивчення нового матеріалу

Опрацюйте опорний конспект

Основні дати:

1659 р. — укладення україно-московських Переяславських статей;

1660 р. — укладення україно-польського Слободищенського трактату;

1663 р. — поділ Української держави на Правобережну і Лівобережну; жовтень 1663— березень 1664 р. — похід польсько-татарсько- українського війська на Лівобережжя на чолі короля Яна Казимира;

1664—1665 рр. — антипольське й анти- гетьманське повстання на Правобережжі; 1665 р. — укладення Московських статей;

30 січня 1667 р. — укладення Андрусівського перемир'я між Московською державою і Річчю Посполитою.

Після обрання гетьманом Ю. Хмельницький вирішив налагодити мирні відносини з Московською державою. Прихильники Ю. Хмельницького на раді в Жердовій Долині неподалік Трахтемирова розробили проект майбутнього договору, за яким погоджувалися визнати владу московського царя. Статті передбачали, зокрема, поновлення союзу з Москвою, включення до складу козацької держави Північної Чернігівщини, заборону перебування на її території московських військ і воєвод (за

винятком Києва), вільне обрання гетьмана, скасування заборони на проведення самостійної зовнішньої політики тощо.

Гетьман Юрій Хмельницький 1659 - 1663

- **Переяславський договір 1659 р. з Московією.**
Козацька Україна позбавлялася права без дозволу царя перебирати гетьмана.
Гетьман втрачав право призначати і звільняти полковників, карати смертю старшин,
виступати в похід без царського дозволу.
Заборонялися зносини з іншими державами.
Царські воєводи разом із залогами мали розміститися у Переяславі, Ніжині, Чернігові, Брацлаві та Умані.
Київська митрополія підпорядковувалася московському патріархові.

ЗНАЙСТ

Однак під час переговорів у Переяславі московські воєводи відхилили український проект і нав'язали новий договір, що отримав назву Переяславські статті 1659 р. (фактично, це були сфальсифіковані «Березневі статті» 1654 р. з додатком до них нових пунктів).

Основні положення Переяславських статей 1659 р.

- Позбавлення права старшини без дозволу царя переобирати гетьмана.
 - Утрата гетьманом права самостійно призначати, звільняти чи засуджувати до страти старшину й полковників.
 - Розміщення московського війська, окрім Києва, у Переяславі, Ніжині, Чернігові, Брацлаві та Умані.
 - Підпорядкування Київської митрополії Московському патріарху (цю статтю пізніше було скасовано).
 - Заборона українському уряду підтримувати дипломатичні відносини з іншими державами й організовувати військові походи без дозволу Москви.
- Переяславські статті викликали глибоке обурення в більшості козаків.

Тим часом Річ Посполита і Московська держава готувалися до нової війни, щоб остаточно завершити боротьбу за українські землі. У воєнній кампанії 1660 р., яка отримала назву Чуднівська (вирішальна битва відбулася в районі Чуднова), на Правобережній Україні польсько-татарська армія завдала поразки московсько-українській. Політичним наслідком цього став перехід Ю. Хмельницького на бік поляків і підписання Слободищенського трактату 1660 р.

Укладення Слободищенського трактату спричинило політичний розкол українського суспільства. Якщо на Правобережжі козацька рада, що відбулась восени 1660 р. в Корсуні, схвалила його умови, то козаки деяких лівобережних полків відмовилися їх підтримати й обрали своїм наказним гетьманом переяславського полковника Я. Сомка, який був рідним дядьком Юрія. Ю. Хмельницький за допомогою татар спробував відновити свою владу на Лівобережжі й усунути від влади Сомка, що спирався на допомогу московських військ. Проте це лише погіршило ситуацію: у травні 1661 р. майже все Лівобережжя визнало владу Москви. Наприкінці 1662 р., зневірившись у власних можливостях об'єднати під своєю булавою всю Україну, Ю. Хмельницький зрікся гетьманства й постригся в ченці під ім'ям Гедеон.

У 1664 р. польський уряд звинуватив Ю. Хмельницького в зраді й ув'язнив його до Марієнбурзької фортеці. Після звільнення в 1667 р. він жив в Уманському монастирі. Брав участь у повстанні Суховія і Ханенка проти П. Дорошенка. Але в 1670 р. (за іншими джерелами 1673 р.) Ю. Хмельницького захопили кримські татари і відправили до Константинополя. Після ув'язнення в Едичкульській в'язниці Ю. Хмельницький був архімандритом одного з грецьких монастирів. За посередництва французького посла (маркіза де Ноантель) турецький уряд намагався використати Ю. Хмельницького для закріплення свого володіння на Правобережній Україні.

У цей час остаточно склався поділ території України на Правобережжя, яке визнавало польську владу, і Лівобережжя, підвладне Московській державі. В обох частинах Української держави в 1663 р. було встановлено окремі гетьманати:

— на Правобережжі в січні 1663 р. козацька рада в Чигирині обрала гетьманом **Павла Тетерю (1663—1665 рр.)**;

*Павло Петеря – гетьман
Правобережної України 1663-1665рр.*

- прихильник пропольського вектору політики;
- спробував об'єднати Правобережну та Лівобережну Україну за допомогою поляків і татар, але невдало;
- не мав широкої підтримки українського населення.

— на Лівобережжі після нетривалого гетьманування Я. Сомка (1662 р.), якого не визнала Москва, 27 червня 1663 р. на Чорній раді в околицях Ніжина обрали гетьманом **Івана Брюховецького (1663—1668 рр.)**.

*Іван Брюховецький - гетьман
Лівобережної України
1663-1668 рр.*

- прихильник промосковського вектору політики;
- 1663 р – уклав з Москвою Батуринські статті, які обмежували права та автономію України;
- 1665 р – уклав Московські статті, які значно обмежували політичні права Гетьманщини, посилювали військово-політичну залежність від Московської держави

Отже, Українська держава розпалася на дві частини з протилежною політичною орієнтацією, що боролися між собою: одна — на боці Польщі, друга — на боці Москви. Українська державність опинилася у стані глибокої кризи. Незабаром цей розподіл був закріплений.

Перегляньте відео: https://youtu.be/zsoS2uQ_qJc

Закріплення знань

- Назвіть основні здобутки і прорахунки І. Виговського
- Які наслідки мав Гадяцький договір?
- Порівняйте умови Березневих статей та Гадяцького договору.

Домашнє завдання: прочитати пар. 19. Порівняйте політику Павла Тетері та Івана Брюховецького.

Повторити тему «Морські походи козаків»

Завдання надсилайте на освітню платформу Human, вайбер 097-880-70-81, або на ел. адресу nataliarzaeva5@gmail.com